

Drd. Gabriel PĂTRAȘCU

BISERICA MILITARĂ „MIHAI VODĂ”

Biserica „Mihai Vodă”, a fostei mănăstiri cu același nume, ctitoria lui Mihai Viteazul, ridicată în anul 1594 pe locul unei biserici mai vechi, de proporții mici, dar de o frumoasă linie, a fost renovată în anii 1711 și 1834, fără a i se schimba aspectul general. La 1770, Alexandru Vodă Ipsilanti își construia palatul, în locul chiliilor². În 1775, în apropierea mănăstirii este construită Noua Curte Domnească, denumită ulterior Curtea Arsă datorită unui incendiu devastator, fapt care a permis mănăstirii să devină reședința domnească pentru unele figuri istorice ale României. Pentru scurte perioade de timp, în casele domnești ridicate în jurul mănăstirii de Mihai Viteazul și-au avut reședința domnească Constantin Mavrocordat (1738), Alexandru Constantin Moruzzi (1793-1796), Alexandru Ipsilanti (1796-1797).

Biserica Militară „Mihai Vodă”

În anul 1794 diplomatul englez Sir Robert Ainslie, vizitând Bucureștiul, ajunge și la curtea domnească de la Mănăstirea „Mihai Vodă”, pe care o descrie ca fiind o clădire spațioasă așezată pe o ridicătură de teren, aproape de malurile râului Dâmbovița, având o vedere plăcută asupra regiunilor învecinate. În 26 octombrie 1802 are loc în România un cutremur de gradul 7,9. Mișcarea tectonică afectează destul de mult edificiul construit de Mihai Viteazul.

În 1825 clădirile complexului mănăstirii au fost reparate pentru a-i servi primului domn pământean, Grigore al IV-lea Ghica, ca reședință domnească, între anii 1822-1828. Între anii 1827-1837 mănăstirea este restaurată, iar în 1838 a fost zugrăvită pe dinăuntru, din inițiativa arhimandritului Teodosie Contopulo. Acesta adaugă bisericii un pridvor și repară turla mare. Cutremurul de gradul 7,5 din data de 23 ianuarie 1838 afectează din nou mănăstirea. Între anii 1828-1829, în timpul războiului ruso-turc casele domnești sunt transformate în spital, deservind armata rusă. În perioada următoare clădirile complexului funcționează ca și spital militar pentru oastea română. Începând cu anul 1855, până în anul 1862 a funcționat aici Școala de Medicină. În anii 1854, 1876, 1897 au loc o serie de reparații ale construcțiilor din interiorul mănăstirii.

Până în anul 1848 slujbele în Mănăstirea „Mihai Vodă” au fost efectuate în limba greacă. În 1848 enoriașii au cerut reprezentanților guvernului Gheorghe Bibescu să se folosească limba română în oficierea liturghiilor.

După Unirea Principatelor, din 1862, arhivele statului au

fost unificate și puse sub conducerea Ministerului Instrucțiunii și al Cultelor. În 1864, în timpul guvernului Crețulescu, arhivele sunt reorganizate și intră sub conducerea lui Cezar Boliac. Tot acum, arhivele primesc un nou sediu, Mănăstirea „Mihai Vodă”, devenită proprietatea statului după secularizarea averilor mănăstirești. În momentul în care mănăstirea trece în proprietatea Arhivelor Statului, construcția se afla într-o stare avansată de degradare. În anul 1877 mănăstirea găzduia sediul uneia din primăriile de sector precum și poliția sectorului.

Edificiul este restaurat complet în 1900 datorită insistențelor directorului Arhivelor Statului din acea vreme, Dimitrie Onciul. În perioada următoare, între anii 1900-1916, complexul este transformat pentru a răspunde nevoilor Arhivelor Naționale și este construit printre altele Palatul Arhivelor Naționale, viitorul sediu al Arhivelor Statului, conform planurilor arhitecților Petre Antonescu, Cristofi Cerchez, Al. Băicoianu și M. Gabrielescu. Palatul a fost ridicat pe locul vechilor pivnițe ale mănăstirii, aripa de nord fiind renovată între anii 1940-1941.

Între anii 1928-1935 mănăstirea a fost renovată din nou, de Comisia Monumentelor Istorice a vremii, sub îndrumarea arhitectului Emil I. Costescu. Pictura interioară este refăcută de către Costin Petrescu într-un stil neobizantin. În această perioadă, biserica este recunoscută ca un simbol estetic și istoric al Bucureștilor. Cincinatti I. Sfințescu într-o carte din 1932 vorbea astfel despre aceasta: Biserica Mihai Vodă de la Arhivele Statului îndeplinește condițiile unei valorificări

istorice și cată a fi păstrată și ca valoare estetică, nu numai istorică. Arhivele Statului înconjurătoare asigură aici liniștea și reculegerea necesară³.

În anul 1939, biserica „Mihai Vodă” a trecut în patrimoniul și administrația Ministerului Apărării Naționale (în continuare M.Ap.N.), fiind destinată ca lăcaș de cult al Cavalerilor Ordinului „Mihai Viteazul”. Întrucât starea construcției era într-o vizibilă degradare, M.Ap.N., prin Direcția Domenii Militare a inițiat, în septembrie 1939, lucrări de restaurare avizate și de către Ministerul Cultelor și Artelor – Comisia Monumentelor Istorice. Conducerea lucrărilor a fost încredințată arhitectului Adrian Gabrielescu, pentru refacerea picturii fiind solicitat pictorul-profesor Costin Petrescu⁴.

În baza Decretului nr. 3568 din 23 octombrie 1940 s-a hotărât aprobarea noului Regulament al Decretului Lege nr. 2368 din 26 iunie 1939, pentru trecerea bisericii parohiale „Mihai Vodă”, din București, în folosința și administrarea M.Ap.N. Potrivit decretului, Biserica parohială „Mihai Vodă”, din București, era transformată în paraclis, pentru trebuințele armatei, prin Decizia nr. 1972 din 1939, a Sfintei Mitropolii a Ungro-Vlahiei (Arhiepiscopia Bucureștilor), trecând pe data publicării legii din 28 iunie 1939, în folosința și sub administrarea M.Ap.N. Potrivit aceleiași legi, biserica își păstra caracterul de monument istoric. Biserica parohială „Mihai Vodă”, va lua denumirea de „Biserica Militară Mihai Vodă” și se afla sub jurisdicția Episcopului Militar.

Potrivit Deciziei nr. 1972 din 1939 a Sfintei Mitropolii a Ungro-Vlahiei, enoria bisericii „Mihai Vodă” rămânea mai departe sub conducerea și asistența religioasă a preotului acelei biserici, care ținea registre de botez, cununii, înmormântări etc. În biserică se oficiau numai slujbele religioase creștinești, precum și cele hotărâte de M.Ap.N. cu privire la înmormântarea și pomenirea Cavalerilor Ordinului „Mihai Viteazul” și Te Deum-uri în legătură cu serbările naționale ale Neamului.

Din punct de vedere organizatoric Biserica „Mihai Vodă” era deservită de un preot militar activ, iar averea mobilă și imobilă respectivă era administrată de M.Ap.N., printr-o epitropie (comitet), compusă din 4 epitropi, numiți de M.Ap.N. pe timp de 3 ani, dintre care 3 erau, de preferință, Cavaleri ai Ordinului „Mihai Viteazul”. Epitropi erau onorifici și puteau fi numiți din nou la împlinirea termenului de 3 ani. Aceștia depuneau jurământul înaintea Episcopului Militar⁵.

Preotul militar al Bisericii „Mihai Vodă” era membru de drept al epitropiei. Epitropia funcționa sub președinția de drept a epitropului cel mai mare în grad. Când se afla de

față, Episcopului Militar îi revenea președinția de drept a epitropiei. Interesele bisericii în justiție erau reprezentate de M.Ap.N., prin președintele epitropiei sau un alt epitrop delegat. Epitropia putea primi orice donație sau ofrandă. Cu aprobarea M.Ap.N., putea primi orice legat. Epitropii se întruneau de câte ori nevoile bisericii o cereau, iar obiectul discuțiilor și hotărârilor luate erau consemnate în registrul de procese-verbale și semnate de cei prezenți, apoi erau trimise M.Ap.N. spre aprobare. Hotărârile se lua cu majoritate.

În decret erau stipulate și atribuțiile epitropiei: întocmea și ținea evidența inventarului averii mișcătoare și nemișcătoare a bisericii; îngrija de păstrarea neatinsă a averii mișcătoare și nemișcătoare a bisericii, trimestrial făcea verificarea casei și controlul actelor de gestiune, precum și constatarea inventarului; întreținea în bună stare instituțiile bisericești, culturale și de binefacere ale bisericii; arăta M.Ap.N. nevoile bisericii și solicita mijloacele necesare pentru repararea bisericii, îmbunătățirea, zidirea și repararea localului pentru locuința preotului și a altor edificii ale bisericii; înzestra biserica cu odăjdii, icoane, vase sfințite și toate cele trebuincioase pentru serviciul divin și, eventual, și instituțiile ei culturale și de binefacere cu cele necesare; determina condițiile ce trebuiau observate la arendarea și închirierea bunurilor bisericești, culturale și de binefacere, pe care eventual le avea și le supunea aprobării Episcopului Militar și M.Ap.N; stabilea, cu avizul Episcopului Militar și cu aprobarea M.Ap.N., modalitatea plasării fondurilor disponibile ale bisericii și instituțiilor cultu-

rale și de binefacere pe care, eventual, le-ar avea în viitor; întocmea, la începutul anului financiar, bugetul bisericii, pe care îl înainta pentru aprobare M.Ap.N; încheia, la sfârșitul anului, gestiunea financiară a bisericii, pe care o înainta M.Ap.N. pentru aprobare; examina și, eventual, completa raportul general anual duhovnicesc și financiar redactat de preotul bisericii despre mesul afacerilor spirituale și administrative ale bisericii și-l înainta Episcopului Militar și M.Ap.N; apăra prestigiul și onoarea bisericii și a personalului ei; ținea registrele necesare de contabilitate de venituri și cheltuieli⁶; hotăra primirea donațiilor și ofrandelor, aviza asupra primirii legatelor și îngrija de întrebuințarea lor la scopurile pentru care au fost făcute; îngrija de plata salariilor personalului.

Personalul Bisericii Militare „Mihai Vodă” era format din: un preot militar activ, un diacon, doi cântăreți, un cor vocal și un paracliser. După pensionarea sau decesul preotului (pe care biserica îl avea la momentul preluării ei de către M.Ap.N. – n.n.), preotul Bisericii „Mihai Vodă” era numit de M.Ap.N. dintre preoții militari activi, după propunerile Episcopului

Pictură din interiorul Bisericii „Mihai Vodă” reprezentându-l pe Regele Mihai I purtând mantia de cavaler al Ordinului „Mihai Viteazul”

Militar. Preotul avea obligativitatea să locuiască lângă biserică.

Diaconul era numit prin concurs de M.Ap.N. și după propunerea Episcopului Militar, dintre licențiații facultăților de teologie din țară și avea aceeași retribuție ca și diaconul de la Episcopia Militară. Cântăreții la rândul lor erau numiți de M.Ap.N., după propunerea Epitropiei și cu avizul Episcopului Militar, dintre absolvenții Academiei de Muzică Religioasă din București. Ei primeau salariile convenite unui șef de birou clasa a II-a, cu drept de înaintare până la gradul de șef de birou, potrivit Statutului Funcționarilor Publici. Corul era angajat de Epitropie și urma să fie plătit din subvenția acordată de M.Ap.N., fiind prevăzut în bugetul bisericii. Paracliserul bisericii era numit de M.Ap.N. după recomandarea epitropiei și primea salariul convenit unui om de serviciu clasa a II-a. Toate cheltuielile pentru personal și material, necesare funcționării și îngrijirii Bisericii „Mihai Vodă”, pentru întreținerea cultului, salariile slujitorilor ei, locuința preotului erau prevăzute în bugetul M.Ap.N.

La art. 17 din același decret se prevedea că averea mobilă și imobilă prevăzută în inventarele Bisericii „Mihai Vodă”, din anii 1902 și 1927, adică: edificiul propriu-zis, zidit în anul 1592 de către Mihai Viteazul (la acea vreme, viitorul domnitor era Ban al Craiovei – n.n), clopotnița bisericii, precum și terenul înconjurător, garantat de legile în vigoare, inclusiv terenul pe care era clădit localul în care erau adăpostite Arhivele Statului, se administrau conform normelor prevăzute la art. 4 din respectivul regulament. Se respectau obligațiile, sarcinile și serviciile existente încă din anul 1864, în legătură cu drepturile și interesele Arhivelor Statului, care depindeau în acea perioadă de timp de Ministerul Educației Naționale, aplicându-se în întregime prescripțiile Legii pentru conservarea și restaurarea Monumentelor Istorice, atât în ce privea eventualele construcții viitoare cât și modificările actuale.

În Dispozițiile Tranzitorii, decretul prevedea că pe perețele de nord, la intrarea bisericii, se va fixa cu aprobarea Comisiei Monumentelor Istorice, o placă de bronz, pe care urmau să fie scrise numele tuturor Cavalerilor Ordinului „Mihai Viteazul”, în ordinea anuarului. Pentru punerea în aplicare a prevederilor respectivului regulament era însărcinat Secretarul de Stat la M.Ap.N. pentru Armata de Uscat⁸.

Prin Decretul nr. 3709 din 6 noiembrie 1940 s-a hotărât aprobarea Regulamentului Legii Ordinului Militar de Război „Mihai Viteazul”⁹. La art. 16 din respectivul decret se prevedea pentru ziua de 8 noiembrie, de Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil (patroni spirituali ai ordinului militar – n.n.), programul ce urma să se desfășoare cu prilejul respectivei sărbători.

În ajunul zilei se va oficia la Biserica Militară „Mihai Vodă” din Capitală, vecernia și slujba sfintei privigheri, la care va lua parte și o delegație de cavaleri. În dimineața de 8 noiembrie se va oficia slujba utreniei și sfânta liturghie, la care va lua parte și o delegație a cavalerilor. La ora 11 se va găsi în curtea bisericii o companie de onoare cu drapel și muzică cum și toți Cavalerii Ordinului „Mihai Viteazul”, când se va oficia parastasul pentru ctitorii Biserici Militare „Mihai Vodă”: Mihai Viteazul, Doamna Stanca și urmașii lor .

La ora 12 va avea loc la biserică parastasul pentru pomenirea tuturor Cavalerilor Ordinului „Mihai Viteazul”. Dacă la această pomenire asistă și Majestatea sa Regele, va fi întâmpinată în ușa bisericii de soborul de preoți și de președintele activ al cavalerilor. Înainte de începutul slujbei, trupa va primi lumânări pe care le va aprinde, iar muzica va intona ruga. Slujba parastasului va fi oficiată de Episcopul Militar, înconjurat de un sobor de preoți. Toate cele necesare acestei sfinte pomeniri, cad în sarcina conducerii bisericii.

După oficierea slujbei, Majestatea Sa Regele, Capul Ordinului, va trece în revistă compania de onoare. În lipsa Majestății Sale, Conducătorul Statului, sau cavalerul cel mai mare în grad și clasă va trece în revistă trupa.

După terminarea parastasului o delegație de cavaleri va depune o coroană de flori la Mormântul Soldatului Necunoscut, iar restul cavalerilor vor merge în corpore la Palatul Regal pentru a se înscrie în registre.

Tradiționala masă camaraderească a cavalerilor din ziua de 8 noiembrie se va continua cu înalt simbol de frăție ostășească și ca o

pioasă amintire a Marelui Rege Ferdinand I. Masa va avea loc la Palatul Regal. La ea va lua parte toți cavalerii ordinului și va fi prezidată de Majestatea Sa Regele Mihai I, Capul ordinului. Când masa camaraderească nu va avea loc la Palat, atunci se va organiza la Cercul Militar prin îngrijirea cavalerilor la care va fi invitat Majestatea Sa Regele. Rânduiala la masă se va face în ordinea vechimii și a demnității în Stat¹¹.

Lucrările de restaurare a bisericii începute în septembrie 1939 au fost contestate în 7 ianuarie 1941 când, printr-o adresă semnată în numele Cultelor și Artelor de către Dan Botta, se specifica că, în condițiile noului regim legionar, lucrările se desfășoară în ilegalitate întrucât Costin Petrescu nu are autorizație de pictor bisericesc și nu a fost organizat nici un concurs licitație pentru atribuirea lucrării. În pofida acestor observații, la 28 ianuarie 1941, Direcția Domenii Militare hotărăște continuarea lucrărilor în condițiile inițiale.

Restaurarea bisericii a constat în refacerea picturii interioare și a altarului, placarea cu marmură a pardoselii, introducerea încălzirii centrale, refacerea instalației electrice, reconducerea mobilierului, precum și refacerea turlor afectate de cutremurul din 1940. Refacerea picturii a fost realizată prin adaptarea stilului bizantin al bisericilor muntenești din secolul al XVI-lea la normele timpului.

În tablourile votive au fost reprezentați Mihai Viteazul și Doamna Stanca – ctitorii mănăstirii precum și Regele Ferdinand și Regina Maria, ca fondatori ai Ordinului (Militar de Război – n.n.), „Mihai Viteazul”. Costurile au fost de 1.500.000 lei. Pentru placarea pardoselii a fost folosită marmură de Portoro, Reppen și Bottocipo, în valoare de 515.000 lei.

La 14 septembrie 1940, situația cheltuielilor aprobate de Secretariatul General era următoarea: 3.260.000 lei aprobați, din care fuseseră cheltuiți 2.275.000 lei. Din cauza devalorizării leului, s-a solicitat suplimentarea sumei cu 1.402.600 lei pentru terminarea lucrărilor. Lucrările de restaurare erau planificate să se desfășoare în perioada 1 octombrie 1939-1 octombrie 1940, resfințirea bisericii urmând să aibă loc de Sfinții Mihail și Gavriil (8 noiembrie). Din cauza cutremurului din 1940 și a războiului, recepția finală a fost amânată până

Moneda aniversară emisă cu ocazia împlinirii a 400 de ani de la realizarea Unirii din anul 1600 și care îl reprezintă pe Mihai Viteazul și Biserica „Mihai Bravul”

în anul 1941¹².

În anul 1948, Ordinul Militar de Război „Mihai Viteazul” va fi închis¹³, ceremoniile religioase care se desfășurau la Biserica Militară „Mihai Vodă” pentru cavalerii ordinului vor fi interzise. Între anii 1954-1956 se continuă reparațiile și modernizările demarate în timpul războiului (1940-1943), iar în 23 aprilie 1955, prin Hotărârea de Guvern nr. 1160, complexul mănăstirii este declarat monument istoric¹⁴.

După anul 1948, Mănăstirea „Mihai Vodă” a adăpostit Filiala București a Arhivelor Statului. În anul 1984, chiliile au fost demolate și biserica a fost strămutată pe actualul amplasament, strada Sapienței nr. 4, în apropierea malului Dâmboviței pentru a face loc construcției „Casei Republicii” (Palatul Parlamentului – n.n.)¹⁵.

Bibliografie:

1. *** *Enciclopedia României*, vol. II, București, f. e., 1938;
2. Giurgiu, Luminița, *Mănăstirea Mihai Vodă*, în „Document. Buletinul Arhivelor Militare Române”, An II, nr. 4

(8)/1999;

3. http://ro.wikipedia.org/wiki/Mănăstirea_Mihai_Vodă;

4. „Monitorul Oastei”, Anul LXXX, nr. 16 din 15 noiembrie 1940.

5. „Monitorul Oastei”, Anul LXXX, nr. 18 din 15 decembrie 1940.

MILITARY CHURCH “MIHAI VODĂ”

The article presents information regarding the construction of church “Mihai Vodă” and the repairs that it suffered during time. In 1939 the church was taken in the administration of National Defense Ministry being a cult place for the Order of the “Mihai Viteazul” Knights. In 1984 the church was moved on street Sapienței no. 4.

Keywords: Military Church “Mihai Vodă”, military priest, construction, National Defense Ministry, the Order of the “Mihai Viteazul” Knights

NOTE

- 1 Universitatea „Ovidius” Constanța.
- 2 *** *Enciclopedia României*, vol. II, București, 1938, f. e., p. 550.
- 3 http://ro.wikipedia.org/wiki/Mănăstirea_Mihai_Vodă.
- 4 Luminița Giurgiu, *Mănăstirea Mihai Vodă*, în „Document. Buletinul Arhivelor Militare Române”, An II, nr. 4 (8)/1999, p. 61.
- 5 „Monitorul Oastei”, Anul LXXX, nr. 16 din 15 noiembrie 1940, p. 3.
- 6 *Ibidem*, p. 4.
- 7 *Ibidem*, p. 5.
- 8 *Ibidem*, p. 6.

- 9 *Idem*, nr. 18 din 15 decembrie 1940, p. 57.
- 10 *Ibidem*, p. 60.
- 11 *Ibidem*, p. 61.
- 12 Luminița Giurgiu, *art. cit.*, p. 61.
- 13 Ordinul Militar „Mihai Viteazul”, cea mai înaltă distincție care se poate acorda pentru fapte de arme, a fost nominalizat ca atare în Legea nr. 29/2000 și a fost legiferat prin Legea nr. 327/2003.
- 14 http://ro.wikipedia.org/wiki/Mănăstirea_Mihai_Vodă.
- 15 Luminița Giurgiu, *art. cit.*, p. 61.